

LETECKÁ POŠTA SIBIŘSKÝCH LEGIÍ?

Nesmírné jsou prostory Sibíře. Geografická poloha této země znamená pro člověka obtížné podmínky pro život i pro dopravu a spojení. Jestliže to platí i dnes, tím více to platilo na počátku tohoto století. Hlavním prostředkem dopravy tu byla transsibiřská železnice, v době první světové války ještě nedostavěná. V úsecích dokončených byla trať jednokolejná. Spojovala značnou část ruské říše a byl proto na ní nepravidelný, avšak intenzivní provoz.

Taková byla situace, když 10. června 1918 Prozatímní výkonný výbor československých legií na Sibíři vydal rozkaz vytvořit vojenskou poštovní službu (poštní poštu). Pro kurýry, kteří do té doby kontaktovali mezi jednotkami legií zajišťovali, bylo spojení s jednotkami daleko odloučenými už nezvladatelné. Poštní služba měla být vybudována od samého počátku, z ničeho. Nebylo nic, na čem by se dalo stavět, byl nedostatek všeho, od papíru až po personál. Štáb tvořila hrstka bývalých poštovních zaměstnanců, kteří měli službu zajišťovat s vojáky bez jakýchkoliv zkušeností v poštovním provozu. Přesto poštní služba zahájila svou činnost 16. září 1918 vypravením prvního poštovního vagónu.

Růst poštní služby a rozšiřování jejích služeb znamenal nezbytnost používat všemožné stávající dopravní prostředky, bylo-li třeba zajistit spojení s odloučenými jednotkami, zejména s těmi, které byly situovány daleko od bočních zásobovacích tras. Železniční přeprava za tehdejších chaotických podmínek neprobíhala zcela hladce, avšak ve srovnání s jinými možnostmi – parníky a dalšími přepravními plavidly na řekách, kočáry, povozy, koňmo či pěšky – byla železnice rychlá, i když ne pokaždé pohodlná. Podmínky pro přepravu pošty vzduchem tu na neštěstí nebyly. Nebo byly?

Početní stavy a uspořádání Československých legií na Sibíři se stále měnily. Od svých počátků jako Česká družina v roce 1914 až do odjezdu posledních českých jednotek z Vladivostoku v roce 1921 legie ve své organizaci průběžně doznávaly změn, zpočátku většinou v důsledku jejich rychlého růstu, později z potřeb vojska, nuceného být zcela nezávislé na okolí, soběstačné. Původní zvláštní jednotka v ruské carské armádě se rozrůstala nábořem na východní frontě zajatých Čechů a Slováků, do té doby sloužících v rakousko-uherských armádách. V konečné fázi pak legie sestávaly ze tří střeleckých divízií, každá po čtyřech plucích. Dále tu byl pluk lehkého a oddíl těžkého dělostřelctva, muniční dělostřelecký oddíl, technická rota a další speciální jednotky. Legie měly vlastní vojenské nemocnice, armádní dílny a provozovny, spravovaly a řídily dokonce i průmyslové závody a doly. K legiím patřily vojenské školy, veterinární klinika, a samozřejmě úplná poštovní služba. Od mnoha specializovaných jednotek se požadovalo zajištění téměř všech potřeb armády, která byla po určitou dobu rozptýlená napříč téměř celou Sibíří či Asií. Tyto specializované jednotky byly obvykle připojeny k vojenským velitelstvím na různých úrovních. Snahou legií bylo vyhledávat a opatrovat poslední technické novinky, i když v tomto dalekém koutu světa byly málokdy dosažitelné. První světová válka přinesla rychlé využití letadla k vojenským účelům a tohoto přínosu hodlaly využít i legie zejména pro průzkum, ale také pro obranné či útočné operace. Dne 6. února 1919 velitel Československého vojska generál Jan Syrový poslal vrchnímu veliteli všech spojeneckých vojsk ve Východním Rusku a v Západní Sibíři generálu Maurici Janinovi telegram následujícího obsahu:

OMSK: GENERÁLU JANINOVÍ

Čeljabinsk 6/2. Předpokládám bych organizovati letecký division sestávající z velitele, jednoho armádního leteckého oddílu ze 6 letadel pro hlubokou výzvědnou službu a dvou letadel ničitelů, jedno-

ho oddílu ničitelů sestávajícího z 6 letadel ničitelů. Mimo tyto dva oddíly podřízené veliteli leteckého divisionu při mém štábe přidělil bych tři divisi letecké oddíly sestávající každý ze 3 letadel pro blízkou výzvědnou službu 1 letadlo ku korigování dělostřelby. Nyní český letecký oddíl disponuje 3 letadly středního typu jest tudíž potřebí:

6 letadel pro hlubokou výzvědnou službu
9 letadel středního typu
8 ničitelů
radiotelegraf, kulomety a fotografické aparáty pro všechna letadla.
Vrchní velitel čsl. vojsk

J. Syrový

Dosud se mi nepodařilo objevit další dokumenty o zřízení těchto jednotek, avšak záznamy potvrzují, že po jisté době už operovaly.

Ve svých listinných materiálech mám xerox kopii operačních zpráv jednoho z oddílů dislokovaných koncem léta 1919 a počátkem 1920 v Nikolsku Ussurijském. Organizační schéma letecké divize Československých legií na Sibíři z poloviny roku 1919 zřetelně ukazuje, že tři letecké oddíly jsou připojeny ke třem pěším divizím a podléhají přímo hlavnímu velitelství vojska. Jiná dokumentace, kterou jsem měl možnost vidět, potvrzuje existenci i letecké školy pro přípravu příslušníků leteckých oddílů.

Původní zdroje tedy prokazují, že Československé legie na Sibíři měly k dispozici letectvo. Je proto možné, že poštovní zásilky mohly být v některých případech přepravovány letecky. Dosud však nebyly předloženy doklady, které by potvrzovaly, že tomu tak skutečně bylo. Existuje ale několik poštovních dokladů se vztahem k leteckým jednotkám a možnostem legií s těmito jednotkami disponovat. Na obr. 1 je uvedena pohlednice připomínající účast 1. česko-slovenské Husitské divize v bitvě u Zborova. Tato pohlednice byla použita (obr. 2) legionářem v Čeljabinsku 15. srpna 1918. Je adresována náčelníkovi hospodářské části Kouřilovi,

2. československý rezervní prapor, kadetský tábor, Omsk. Byla odeslána ze železniční stanice v Čeljabinsku (oválné razítko) 15. srpna. Datum v kulatém přichozím omském razítku je nečitelné, takže nevíme, jak dlouho byla pohlednice na cestě. Ruský text kulatého fialového razítka jednotky zní: „1go sibirskago aviacionnago otrjada/dlja paketov (tj. 1. sibiřský letecký oddíl. Pro balíky).“

Český text sdělení na pohlednici je tento:

Srdečný pozdrav z naší cesty. Již 14 dní stojíme v Čeljabinsku, zitra as pojedeme dále, jsme u Urál. korpus a jedeme k Dutovu na Taškent. Pozdravuj laskavě všechny známé, též. br. pod. Kuhna. Srdečný zdar!

letčík Barda

Adress: Uralský Korp. I. Sibir. Aviac. Otrjad.

V této zprávě je velmi zajímavá zmínka o Taškentu. V teplejších krajinách Střední Asie totiž letecké jednotky prodělávaly výcvik během studených sibiřských zim, kdy létání dále na sever bylo riskantní, ne-li nemožné.

Není jasné, zda 1. sibiřský letecký oddíl byl součástí legií či nějakého ruského vojenského útvaru na Sibíři. Radil jsem se o této věci s předními sběrateli a badateli ve Spojených státech, Velké Británii, Kanadě, Nizozemí a České republice, kteří se ruské letecké a vojenské poště věnují, avšak žádný z nich nedokázal s jistotou takovou jednotku určit. Z kontextu zprávy na pohlednici je zřejmé, že „letčík Barda“ byl s leteckým oddílem při plnění nějakého úkolu, možná na operaci nebo snad na výcviku. Jinou možností je, že Barda doprovázel letadlo legií, přepravované do Taškentu na zimu. Z výše uvedeného telegramu generála Syrového je nám známo, že počátkem roku 1919 měly legie tři letadla, ale dosud nevíme, odkud byla. V druhé polovině srpna dochází v severních oblastech Ruska k ochlazení. Letadla, která legie vlastnily, byla na velké vzdálenosti přepravována na ložních železničních vozech. Čeljabinsk leží na pravděpodobném železničním spojení mezi Omskem a Taškentem. Fakta nám známa, i když útržkovitá, by zřejmě podporovala domněnku, že pilot Barda nejspíše provázal letadlo na jih.

Listek zobrazený na obr. 3 byl před několika měsíci prodán na aukci v Praze. Byl napsán dne 14. června 1919 v Kuklencech (u Hradce Králové). Znázorněné razítko Kukleny (německé Klena bylo vylomeno) svědčí o odeslání 16. června. Tímto listkem byla několikajazyčná dopisnice poštovní, mající německý text přeplepený dvěma proužky papíru. Byla adresována legionáři, synovi pisatele dopisnice, který sloužil u II. pochodové setiny IV. praporu 8. československého Slezského pluku, zaj. oddíl, Ural v Rusku. Při putování Sibíří za adresátem dopisnice dostala fialové řádkové razítko poštovní 3 a modré razítko poštovní 1. Poznámky červenou pastelkou pak dopisnici směřovaly dále do Hospodářské části III. střelecké divize v Krasnojarsku. Někde na své cestě dopisnice dostala fialové kulaté razítko (u titulu) 1. leteckého oddílu. Po konečném zjištění, že adresát ze Sibíře už odjel, byla dopisnice označena písemem „Evakuován“